

**Retractabilitatea manifestărilor de voință în procesul penal:
momente-prag și consecințe****Gruia-Teodor Streinu***Master Științe Penale**Facultatea de Drept, Universitatea din București*

Rezumat: *Retractabilitatea manifestărilor de voință în procesul penal vizează posibilitatea participanților de a reveni asupra unor opțiuni procesuale anterior exprimate, precum plângerea prealabilă, retragerea acesteia sau împăcarea. Exercitarea acestei facultăți nu este însă absolută, ci se subordonează unor repere temporale stricte: momentul deschiderii dezbaterilor, pronunțarea unei hotărâri judecătorești sau redactarea ordonanței de clasare. În ceea ce privește procedura abreviată și acordul de recunoaștere a vinovăției, acestea sunt valorificate ca instituții comparative, cu destinația de a sublinia diferența de tratament procesual: odată admise, ele nu mai tolerează retractarea manifestării de voință, întrucât vocația lor se raportează la accelerarea și simplificarea procesului, având la bază rațiunea de a soluționa acțiunea penală.*

Cuvinte cheie: *principiul disponibilității, act procesual de dezinvestire, procedură intermediară, principiul oficialității, răspundere penală, retractabilitate.*

The withdrawal of expressions of volition in criminal proceedings: threshold moments and consequences

Abstract: *The revocability of acts of will within the framework of a criminal trial performs an overview over the possibility granted to each participant to change course on previously expressed procedural options, such as the prerequisite criminal complaint, its withdrawal or reconciliation between the parties. Exercise of this right is not, however, absolute, but is subsumed to certain strict temporal thresholds: opening of debates, issuance of a judicial ruling or drafting of an ordinance ordering dropping of charges (aici nu sunt sigur de traducerea de la clasare). As regards the summary procedure and the plea deal, or the agreement for statement of guilt, these are presented as comparative legal concepts and/or institutions, with the end goal being to underline the difference of procedural treatment: once granted, these legal institutions do not allow for withdrawal or retracting of the volition so-expressed, due to their purpose being to fast-track and simplify the criminal trial, towards the final goal of adjudicating the criminal lawsuit.*

Keywords: *principle of availability, procedural act of divestiture, intermediate procedure, principle of officiality, criminal liability, retractability.*

I. INTRODUCERE

Cu titlu preliminar, este oportun a se învedera că obiectul prezentului articol vizează în mod exclusiv (im)posibilitatea de retractare a unor poziții procesuale deja exprimate în cursul procedurilor penale de către persoanele îndrituite, care nu au o consacrare legală și expresă. Pe acest palier de argumentare, se intenționează a se analiza doar limita temporală ce se urmărește a fi respectată pentru a se integra o astfel de "revenire", în scopul generării de consecințe juridice în totalitate.

Disciplinarea comportamentului procedural din partea participanților la procesul penal reprezintă o componentă fundamentală în ceea ce privește configurarea unui cadru juridic coerent, cu destinația de a satisface pe deplin exigențele regăsite în conținutul art. 5 alin. (1)¹, 7 alin. (3)² și 8³ din Codul de procedură penală și anume – aflarea adevărului, principiul disponibilității, precum și existența unui proces echitabil împreună cu soluționarea cauzei într-un termen rezonabil.

Manifestările de voință concretizate în diverse mecanisme procesual-penale (retragerea plângerii prealabile, împăcarea, recurgerea la procedura abreviată ș.a.) se impun a se realiza în coordonatele legale, cu bună-credință și cu intenția de a conduce către o justă administrare a actului de justiție. Acestea au aptitudinea de a genera un impact direct asupra dinamicii temporale a procedurilor și asupra practicii organelor abilitate legal în materie de eficiență judiciară. În acest sens, o conduită inconsecventă fragilizează promptitudinea unor acțiuni procedurale/procesuale conforme situației factuale existente.

Drept urmare, combinarea principiului celerității cu actele de voință garantează justa măsură între eficiența procedurilor și conservarea garanțiilor jurisdicționale, contracarând atât abuzul de drept procesual, cât și lezarea adusă dreptului la apărare, în perspectiva realizării scopului final al procesului penal – *aflarea adevărului, securizarea ordinii de drept și pedepsirea persoanelor vinovate*.

Titularii dreptului la un proces echitabil sunt nu numai persoanele acuzate de săvârșirea unei infracțiuni, dar și victimele infracțiunilor, ultimele tendințe la nivel european fiind orientate în direcția consolidării protecției victimelor în cadrul procesului penal⁴.

II. INSTITUȚIA MANIFESTĂRII DE VOINȚĂ

a) Definiție

¹ Potrivit art. 5 alin. (1) C.proc.pen.: "Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului".

² Potrivit art. 7 alin. (3) C. proc.pen.: "În cazurile prevăzute expres de lege, procurorul pune în mișcare și exercită acțiunea penală după introducerea plângerii prealabile a persoanei vătămate sau după obținerea autorizării ori sesizării organului competent sau după îndeplinirea unei alte condiții prevăzută de lege".

³ Potrivit art. 8 C. proc.pen.: "Organele judiciare au obligația de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil".

⁴ *M. Udriou*, în Codul de procedură penală. Comentariu pe articole (coord. *M. Udriou*), ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 2123.

Manifestarea de voință reprezintă exteriorizarea, printr-o acțiune tacită sau expresă, a intenției unei persoane de a genera efecte juridice, care se materializează în actele procesuale prin care participanții își valorifică drepturile și își asumă obligațiile. Producerea efectivă a consecințelor juridice este conferită de momentul când se ia act de această proiecție.

Retractabilitatea poate fi definită ca posibilitatea titularului unui drept procesual de a reveni asupra unei manifestări de voință anterior exprimată, cu efectul de a anihila producerea ori de a înlătura efectele juridice ale acesteia, în condițiile și termenele precis determinate.

Așa cum s-a enunțat mai sus, în parametrii studiului de față, urmează a se evalua în ce configurație un participant poate să revină asupra unei poziții expuse în prealabil cu referire la instituțiile ce privesc înlăturarea răspunderii penale. Totodată, vor fi folosite ca puncte de analiză anumite instituții pentru care nu este accesibilă titularului dreptului opțiunea de a se replea în materie de conduită.

Cu titlu ilustrativ, fără o inventariere completă, urmează a fi supus examinării în ce condiții și până la ce moment persoana vătămată poate să revină asupra retragerii plângerii prealabile, asupra împăcării, precum și până când poate depune plângere prealabilă în situația în care inițial a menționat că nu dorește continuarea anchetei.

b) Terminologie

Sub aspectul consecințelor juridice, arăt faptul că folosirea termenilor retractare, revenire, renunțare și revocare nu determină nicio divergență conceptuală, acestea având o conotație echivalentă în contextul prezentei analize. În schimb, apreciez convenabilă nerecurgerea la folosirea termenului "retragere", pentru următoarele motive.

În consonanță și cu prezenta examinare, legiuitorul a legat instituția retragerii de anumite limite normative temporale reglementate în mod expres, plecând de la premisa că mecanismul procesual atașat a fost deja activat. De pildă, retragerea apelului presupune un apel deja declanșat, retragerea plângerii prealabile presupune o plângere prealabilă înregistrată, în sensul că s-a luat act de aceste acte de voință și au fost demarate procedurile administrativ-judiciare, pe când conceptul de retractare, revenire, renunțare și revocare se raportează la condiția prealabilă conform căreia acel procedeu normativ nu a fost declanșat într-o anumită modalitate. Un argument de text se poate extrage și din preferința legiuitorului de formulare cu privire la renunțarea la apel, regăsită la art. 414 alin. (2) Codul procedură penală, specificându-se că se poate *reveni asupra renunțării la apel*.

Diferența dintre retragerea apelului și renunțarea la apel este dată tocmai de împrejurarea că retragerea apelului presupune existența unui apel declarat. Așadar, retragerea apelului se poate face chiar înainte de expirarea termenului de declarare a apelului, situație în care hotărârea rămâne definitivă la data expirării acestui termen, conform art. 551 pct. 2 lit. b) C.proc.pen.; fiind un act de dispoziție, retragerea apelului nu poate fi făcută decât de titular personal sau prin mandatar cu procură specială în acest sens⁵.

În consecință, așa cum urmează a fi prezentat, în prezentele repere, va fi asociată analizei doar terminologia aferentă contextului în care procedeul juridic nu a fost declanșat și

⁵ D. Grădinaru, în Codul de procedură penală. Comentariu pe articole (coord. M. Udriș), ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 2123.

anume: retractare, revenire, renunțare și revocare.

c) Retractarea manifestării de voință

În conexiune directă cu privire la revenirea asupra manifestării de voință se află principiul disponibilității, care, deși nu se bucură de o reglementare expresă, impune să fie prevăzută prerogativa titularului unui drept de a dispune de acesta, fiind un act de dispoziție.

În consecință, având în vedere drepturile procesuale conferite participanților și procurorului prin dispozițiile art. 81, art. 83, art. 85 și art. 87 din Codul de procedură penală., aceștia nu doar că pot formula cereri referitoare la soluționarea laturii penale sau civile, după caz, ori pot declara căile ordinare și extraordinare de atac, dar au și facultatea de a renunța ori de a retrage calea de atac exercitată, cu respectarea limitelor temporale stabilite de lege. O asemenea prerogativă se circumscrie actului de dispoziție, ca expresie a voinței titularului dreptului.

În virtutea structurii legislative, se constată că anumite manifestări de voință subordonate unor demersuri procesuale se bucură de o reglementare expresă, cu titlu ilustrativ enumerând – art. 383 Cod procedură penală – „Renunțarea la probe și imposibilitatea administrării acestora”, art. 415 Cod procedură penală - Retragerea apelului”, art. 158 C. pen. – „Retragerea plângerii prealabile”, art. 159 – „Împăcarea”, art. 414 alin. (2) Cod procedură penală – „Revenirea asupra renunțării la apel”.

În acest sens, instituțiile plângerii prealabile, retragerii plângerii prealabile și împăcării se comportă ca excepții de la principiul oficialității, această atitudine fiind permisă de legiuitor în mod punctual. Totodată, se constată că în situațiile în care se urmărește permiterea revenirii/retragerii, sunt stabilite anumite limitări temporale – citirea actului de sesizare, rămânerea definitivă a unei hotărâri, închiderea dezbaterilor, ș.a.

Apreciez că nu se poate indica nicio obiecțiune în raport de aptitudinea revenirii asupra unei opțiuni procesuale anterior exprimate, cu excepțiile ce vor fi supuse evaluării în cadrul acestui articol, întrucât o asemenea facultate se plasează în aria principiului simetriei juridice. Sub imperiul acestui principiu, ordinea juridică nu poate institui o prerogativă unilaterală, privată de reversibilitate, ci, dimpotrivă, orice declarație cu efect de natură procedurală trebuie să fie predispusă la retractare în limitele stabilite de normele incidente pentru a menține o paritate procesuală a persoanelor implicate.

În situația în care nu avem o delimitare concretă în privința conduitei expuse, elementul cardinal în privința limitei temporale este oferit de împrejurarea potrivit căreia o astfel de revenire este intim legată de modalitatea **în care se ia act de această voință**.

Cu titlu de principiu, consider că modalitatea în care se ia act este reprezentată de existența unui act procesual de dezinvestire sau o procedură intermediară prin care se materializează opțiunea inculpatului de a stabili configurația pentru activitățile ce vor urma și are o instituire legală. Odată consumate aceste momente, orice încercare de reevaluare devine inoperantă, fiind private de eficiență juridică și nemaiavănd capacitatea de a mai fi încorporată în parametrii procedurali consacrați de lege.

Practic, în acest scenariu, sunt luate în calcul două ipoteze de lucru – situația în care avem un astfel de act de dezinvestire, precum și conjunctura în care discutăm despre o procedură intermediară prevăzută de lege. În același timp, indic faptul că prezentele analize pleacă de la premisa potrivit căreia manifestările de voință sunt realizate cu îndeplinirea condițiilor de fond și formă, punctul controversat având o conexiune strictă cu momentul până

la care poate surveni.

Într-o manieră de prezentare simplificată a ipostazelor supuse analizei, sunt avute în vedere acele situații nereglementate expres de Codul de procedură penală în materia retractării, separând între cazurile în care revenirea este permisă și cele în care aceasta este exclusă, după următoarea tehnică de abordare.

În materia actului de dezinvestire, raportarea va fi la instituțiile retragerii plângerii prealabile, formulării plângerii prealabile, împăcării părților în faza de judecată și urmărire penală. În ceea ce privește noțiunea de procedură intermediară, se va face trimitere la instituțiile consacrate de art. 375 și art. 478 C. proc. pen., respectiv procedura abreviată și acordul de recunoaștere a vinovăției.

III. ACT PROCESUAL DE DEZINVESTIRE

a) Faza de judecată

În raport de noțiunea de act procesual de dezinvestire, consider că se înțelege situația în care instanța de judecată sau procurorul, în funcție de faza procedurală, se pronunță cu privire la o soluție judiciară, pierzându-și competența de a mai soluționa cauza, încetând a mai fi investită cu judecarea acesteia.

În ceea ce privește elementul ce ține de actul procesual de dezinvestire, această noțiune capătă înțelesuri diferite în funcție de faza normativă. Cu titlu preliminar, raportat la faza de judecată, în acord cu prevederile art. 370 C. proc. pen., hotărârile judecătorești sunt clasificate în sentințe, decizii sau încheieri.

Hotărârea prin care prima instanță soluționează fondul cauzei sau, dimpotrivă, se dezinvestește fără a se pronunța asupra fondului (de exemplu, în ipoteza declinării competenței) poartă denumirea de sentință. Hotărârea prin care instanța de control judiciar se pronunță asupra apelului, precum și cea prin care Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează recursul în casație sau recursul în interesul legii, se numește decizie. Toate celelalte hotărâri pronunțate de către instanțe se numesc încheieri.

Așa cum am precizat, prin disciplinare procesuală se înțelege ansamblul de reguli și mecanisme juridice destinate să asigure o funcționare adecvată a procesului penal și o subordonare față de ordinea de drept de natură procedurală. Se pretează la prevenirea manifestărilor neloiale, urmărind să permită ca drepturile și obligațiile părților să se exercite în limite rezonabile.

În materie de desfășurare a judecății, în primă instanță sau în faza de apel, pentru prezentul studiu, intervalul ce prezintă interes este reprezentat de momentul ce se situează între închiderea cercetării judecătorești și deschiderea dezbaterilor, întrucât acesta conturează tranziția de la administrarea probatoriului la pledoaria contradictorie asupra aspectelor de fond.

Dezbaterile reprezintă acea parte a ședinței de judecată în care se dă cuvântul procurorului și părților pentru a expune punctul lor de vedere în legătura cu situația de fapt și de drept rezultată din cercetarea judecătorească, precum și în legătură cu orice altă problemă ridicată în cauză⁶.

Conform art. 387 alin. (1) C. proc.pen., înainte de a declara terminată cercetarea

⁶ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, voi. II, ed. a 3-a, Ed. Paideia, București, 1998, p. 211.

judecătorească, președintele întreabă procurorul, persoana vătămată și părțile dacă mai au de dat explicații ori de formulat cereri noi pentru completarea cercetării judecătorești, iar conform art. 388 alin. (1) C. proc.pen., după terminarea cercetării judecătorești se trece la dezbateri, dându-se cuvântul în următoarea ordine: procurorului, persoanei vătămate, părții civile, părții responsabile civilmente și inculpatului. Vizând faza de apel, în baza art. 420 alin. (11) C. proc.pen., la judecarea apelului se aplică regulile de la judecata în fond, în măsura în care în prezentul titlu nu există dispoziții contrare.

▪ Plângerea prealabilă

În contextul dat, se poate pleca de la un *exemplu practic* – La data de 01.01.2025, inculpatul A este trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de loviri sau alte violențe, faptă prevăzută și pedepsită de art. 193 alin. (1) Cod penal, fiind reținut că inculpatul A, prin loviri repetate cu pumnul, a produs persoanei vătămate leziuni, care au necesitat 2 zile de îngrijiri medicale, existând o constituire de parte civilă în cauză în cuantum de 1000 de lei, cu titlu de daune morale. La primul termen de judecată, cu procedura legal îndeplinită, ulterior citirii actului de sesizare, inculpatul A apelează la procedura simplificată, fiind admisă de către instanța de judecată, fiind acordat un singur termen de judecată pentru depunerea înscrisurilor în circumstanțiere și audierea unui martor pe latura civilă. La următorul termen de judecată, persoana vătămată arată că dorește retragerea plângerii prealabile, poziție procesuală consemnată în încheierea de ședință, dar, pentru diferite motive, bunăoară pentru continuitatea completului de judecată, instanța amână cauza și acordă un nou termen de judecată. La următorul termen, persoana vătămată precizează că revine asupra retragerii și dorește continuarea procesului penal față de inculpat.

Cu referire la textele incidente, art. 193 alin. (2) Cod penal arată că este incidentă instituția plângerii prealabile, iar retragerea poate interveni până la momentul pronunțării unei hotărâri definitive, în acord cu art. 158 alin. (1) Cod penal.

În acest sens, apreciez că o asemenea poziție procesuală (*retractarea retragerii plângerii prealabile*) este supusă regulilor temporale stabilite de prevederile art. 387 din Codul de procedură penală, care consacră posibilitatea ca toate solicitările să poată fi formulate până la momentul declarării deschise a dezbaterilor.

În mod evident, pe lângă aptitudinea de a investi instanța de judecată cu o astfel de solicitare, se impune a fi avută în vedere și latura de temeinicie, în sensul că trebuie și admis un demers de natura aceasta, cu consecințele de rigoare.

În baza art. 386 alin. (1) din Codul de procedură penală, dacă în cursul judecății se consideră că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau eventual amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea. În acord cu alin. (2), dacă noua încadrare juridică vizează o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă a persoanei vătămate, instanța de judecată cheamă persoana vătămată și o întreabă dacă înțelege să facă plângere prealabilă. În situația în care persoana vătămată formulează plângere prealabilă, instanța continuă cercetarea judecătorească, în caz contrar dispunând încetarea procesului penal.

De exemplu, inculpatul A a fost trimis în judecată pentru săvârșirea faptei de tâlhărie, faptă prevăzută și pedepsită de art. 233 Cod penal, iar instanța, în procedură ordinară, dispune schimbarea încadrării juridice din infracțiunea de tâlhărie în infracțiunea de loviri sau alte

violente, faptă prevăzută și pedepsită de art. 193 alin. (1) Cod penal și infracțiunea de furt, prevăzută de art. 228 alin. (1) Cod penal.

Sub formă de observație preliminară, este limpede că formularea plângerii prealabile în faza de judecată trebuie să aibă un caracter expres și nu poate să fie dedusă din alte împrejurări faptice ale datelor speței.

Reluând raționamentele de mai sus, dacă persoana vătămată se prezintă și menționează că nu dorește să depună plângere prealabilă, această conduită poate fi revocată până la momentul declarării deschise a dezbaterilor, în caz contrar, dacă aceasta se va finaliza cu o sentință, ulterior, în calea de atac a apelului, nu mai poate solicita tragerea la răspundere a inculpatului.

O asemenea manieră de interpretare nu poate să afecteze în vreun fel durata de soluționare sau să ofere o imprevizibilitate materialului probator, deoarece schimbarea încadrării juridice reprezintă, în principiu, un apanaj al instanței de judecată, care, ulterior valorificării probelor deja administrate și lămuririi conjuncturilor de fapt, apreciază că situația factuală corespunde unui alt text de lege. Cu alte cuvinte, gradul de administrare a probelor ce conturează limitele acuzației este apropiat de nivelul maximal, context ce nu mai poate să permită o prelungire consistentă a cauzei penale.

Păstrând parțial aceleași date, un argument inedit poate fi invocat de persoana vătămată care arată că între momentul în care i s-a pus în vedere posibilitatea depunerii plângerii prealabile (indiferent dacă a fost pasivă procesual sau a menționat expres că nu dorește) și prezența sa în calea de atac a apelului este respectat termenul de 3 luni prevăzut de art. 296 din Codul de procedură penală și urmărește tragerea la răspundere penală.

Consider că, în privința respectării termenului de 3 luni, algoritmul procesual diferă în funcție de momentul în care intervine această revizuire de atitudine. Astfel, sub incidența variantei în care se ia act prin sentință judecătorească, nu mai prezintă semnificație dacă se subsumează duratei procedurale cu pricina, dar în schimb, dacă, raportat la momentul limită prevăzut de art. 387 C. proc.pen., se tinde la sancționarea penală (independent dacă inițial a precizat expres că nu depune plângere prealabilă sau inactiv procesual), opinez că intervalul temporal de 3 luni trebuie respectat.

▪ **Împăcarea**

Conform art. 159 alin. (3) Cod penal, împăcarea produce efecte numai cu privire la persoanele între care a intervenit și dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței. În raport de această instituție datele problemei sunt mult mai simple având în vedere faptul că în acest moment există un termen limită legal până la care pot exista comutări de natură legală în modul de acțiune din partea participanților la procesul penal, iar lucrurile se simplifică.

Exemplificând, inculpatul A a fost trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de înșelăciune, faptă prevăzută și pedepsită de art. 244 alin. (1) Cod penal. La primul termen de judecată, anterior citirii actului de sesizare, persoana vătămată menționează că a ajuns la un acord cu inculpatul și doresc să se împace și să se ia act de această chestiune. Din motive neprevăzute, cauza se amână, iar la următorul termen persoana vătămată arată că revine asupra acestui lucru și dorește continuarea judecății.

Aplicând regulile de mai sus, și revenirea unei dintre părți cu privire la împăcare se poate întâmpla tot până la momentul prevăzut de art. 387 Cod procedură penală atribuit

momentului privitor la concluziile privitoare la incidența împăcării și a răspunderii penale neincidente.

Practic, în acest moment relevarea voinței are loc sub umbrela unui text legal – citirea actului de sesizare. Ulterior acestui moment, eventuale modalități de împăcare (înțelegeri) pot să aibă relevanță doar pe latura de individualizare.

Cu titlu de analiză comună, raportat la cele sus-menționate, s-ar putea argumenta că o generozitate de acest tip ar putea provoca un cadru incert în procesul penal, iar câmpurile probaționale ce ar putea fi administrate ar fi sub semnul întrebării, dar același algoritm procesual este aplicabil și pentru faptul că retragerea plângerii prealabile se poate realiza până la momentul rămânerii definitive, motiv pentru care s-ar putea discuta de aceeași incertitudine judiciară în ciuda unei reglementări exprese.

Nu poate fi reținută varianta conform căreia asumarea unui itinerariu procedural s-ar concretiza exclusiv prin declarația persoanei interesate în fața instanței ori prin transmiterea unui înscris care să reflecte o asemenea poziție, urmând ca organul judiciar să se rezume la o simplă constatare orală, consemnată ulterior în încheierea de ședință.

Abordând problema dintr-un unghi temporal, în practică, în situațiile în care există o retractare de asemenea manieră, în mod uzual, intervalul între această opțiune și începerea dezbaterilor este unul destul de scurt, fiind exceptată, în principiu, o abordare privind termenul rezonabil, iar în situații caracterizate prin implicarea mai multor participanți, socotesc că, în raport de caracteristicile cauzei, se poate apela la procedura disjungerii cauzei.

Optica legiuitorului în materie de instituții ce înlătură răspunderea penală prezintă o configurare procesuală cu o premisă de judecare a fondului, cu sau fără administrare de probatoriu, în funcție de situație, în primă instanță, astfel încât să nu existe mijloace procedurale la îndemâna părților care să permită încălcarea dublului grad de jurisdicție, admiterea căii ordinare de atac a apelului și trimiterea spre rejudecare. De pildă, dacă în urma schimbării de încadrare juridică, ar fi necesară depunerea unei plângeri prealabile, dacă persoana vătămată ar opta să nu se orienteze în favoarea unui asemenea demers, iar ulterior ar alege să formuleze cale de atac și să revină, firesc s-ar impune trimiterea spre rejudecare, odată cu admiterea apelului, dar tocmai prohibirea acestei voințe se urmărește. În același timp, în ipoteza permiterii retragerii plângerii prealabile, textul legal permite acest lucru până la rămânerea definitivă, tocmai ca urmare a premisei că până la acel moment există o judecată asupra fondului cauzei, urmărindu-se soluționarea acțiunii penale.

Admit că nu se creează premisele unui cadru juridic volatil prin asocierea acestor forme de retractare cu prevederile art. 387 C. proc.pen și, implicit, prin pronunțarea unei soluții în primă instanță, fiind primordial ca să se prefigureze un context judiciar definit încă din primă instanță. Bineînțeles, în situația de față nu poate să fie înaintat un argument privind o legiferare expresă a acestui tip de atitudine, deoarece din punctul de vedere al tehnicii legislative ar fi absurd să se poată reglementa normativ o instituție a "reversibilității unei renunțări" în fiecare situație. În raport de această argumentare, s-a identificat o singură situație de acest tip în cadrul prevederilor art. 414 alin. (2) din Codul de procedură penală., care arată că se poate reveni asupra renunțării la apel în interiorul termenului declarării căi de atac.

În varianta în care persoana vătămată și-ar manifesta intenția de a reveni asupra retragerii plângerii prealabile tocmai în momentul în care i s-ar acorda cuvântul în faza dezbaterilor, ar fi necesară reluarea acestora, în conformitate cu dispozițiile art. 395 din Codul de procedură penală. În scopul preîntâmpinării unei asemenea situații procedurale, se impune

ca președintele completului, anterior declarării închiderii cercetării judecătorești, să întrebe dacă mai sunt alte chestiuni de pus în discuție.

Vizavi de elementele de analiză antereferite, apare în mod firesc întrebarea ce se poate întâmpla în situația în care o poziție de acest tip are loc prin depunerea unui înscris ulterior închiderii dezbaterilor și rămânerii în pronunțare de către instanța de judecată.

În primul rând, apreciez că nu sunt aplicabile prevederile art. 2 alin. (2) C. proc.civ., ce explică faptul că anumite prevederi procesual civile sunt aplicabile în materiile conexe, dacă nu există o reglementare expresă, nefiind incident în discuție art. 394 alin. (3) C. proc.civ., care învederează că după închiderea dezbaterilor, părțile nu mai pot depune niciun înscris la dosarul cauzei, sub sancțiunea de a nu fi luat în seamă. Prin natura sa, procesul penal presupune restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale (libertatea individuală, dreptul la apărare etc.), deci exigențele sunt mai riguroase, astfel că legiuitorul a dorit să asigure garanții sporite pentru legalitatea hotărârii penale⁷.

Această deosebire de reglementare își are justificarea în specificul procesului penal, guvernat de principiul oficialității și de obligația instanței de a asigura aflarea adevărului și, spre deosebire de procedura civilă, unde disponibilitatea părților stabilește limitele litigiului, în procesul penal rigorile privind aflarea adevărului au întâietate, în principiu, în fața disciplinei stricte a depunerii înscrisurilor, asigurând judecătorului marja de apreciere de a valorifica orice aspect relevant.

În al doilea rând, într-o astfel de împrejurare, sunt utilizabile prevederile art. 395 alin. (1) C. proc.pen., rămânând strict la aprecierea judecătorului în funcție de circumstanțele cauzei, dacă apreciază că se impune repunerea pe rol sau nu, putându-se a se recurge la anumiți indicatori – comportament procesual, asistență juridică, procedură comună sau abreviată ș.a.

Adaptând circumstanțele factice la problematica juridică, actul procesual de dezinvestire este reprezentat de sentința judecătorească. Atâta timp cât această exteriorizare a fost consemnată și transpusă în cadrul considerentelor din sentință, altă conduită procedurală manifestată ulterior se poate îndeplini exclusiv în prezența unei dispoziții exprese care să prezinte instituire normativă și să confere o permisiune de asemenea manieră.

IV. PROCEDURA INTERMEDIARĂ

Procedura intermediară poate fi catalogată ca fiind un procedeu cu instituire legală prin care se conferă eficiență manifestării de voință (și) din partea inculpatului cu scopul de a configura un cadru procesual fix pentru activitățile judiciare ce vor urma. Totodată, procedura intermediară supusă prezentei evaluări nu se suprapune integral cu procedurile speciale regăsite în cadrul Codului de procedură penală, partea specială, titlul IV.

a) Procedura abreviată a recunoașterii învinuirii

Cu privire la manifestarea de voință a inculpatului în sensul judecării cauzei potrivit procedurii speciale, se reține că unul dintre principiile care stau la baza procedurii penale, astfel cum este statuat în cuprinsul art. 6 par. 1 din CEDO îl constituie dreptul la judecarea în mod echitabil și într-un termen rezonabil al cauzei, iar conform art. 3, lit. d) din CEDO referitor

⁷ Decizia nr. 10/2025 a ÎCCJ, completul pentru soluționarea recursurilor în interesul legii.

la drepturile persoanelor acuzate, se prevede că acestea pot: „să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării”.

În atare situație, în prezența declarației de recunoaștere a învinuirii, de însușire a probelor administrate în cursul urmăririi penale și a solicitării de a fi judecat doar pe baza acestora, fără administrare de probatorii noi, ori de readministrare în mod nemijlocit de către instanța de judecată a probatoriului din cursul urmăririi penale, inculpatul nu va putea reclama ulterior vătămarea dreptului la un proces echitabil sau încălcarea dreptului la apărare⁸.

Prezenta procedură vizează teza procedurii intermediare prin care se materializează opțiunea persoanei cu pricina de a stabili planul procesual pentru activitățile ce vor urma și are o instituire legală.

Potrivit prevederilor art. 374 alin. (4) Codul de procedură penală, în cazurile în care acțiunea penală nu se axează pe o infracțiune care se pedepsește cu detențiune pe viață, președintele pune în vedere inculpatului că poate solicita ca judecata să aibă loc numai pe baza probelor administrate în cursul urmăririi penale și a înscrisurilor prezentate de părți și de persoana vătămată, dacă recunoaște în totalitate faptele reținute în sarcina sa, aducându-i la cunoștință dispozițiile art. 396 alin. (10).

În acord cu art. 375 alin. (1) Codul de procedură penală, dacă inculpatul solicită ca judecata să aibă loc în condițiile prevăzute la art. 374 alin. (4), instanța procedează la ascultarea acestuia, după care, luând concluziile procurorului și ale celorlalte părți, se pronunță asupra cererii. Cu referire la această procedură, manifestarea de voință se consemnează, în scop probator, fie într-un proces-verbal de ascultare, fie direct în încheierea de ședință.

În ceea ce privește pragul temporal maximal până la care poate surveni o astfel de manifestare procesuală, apreciez că acesta se materializează în reperul procesual la care instanța se pronunță oral sau în scris asupra cererii de parcurgere a cauzei în procedură simplificată, fie în ședință publică sau nepublică, fie prin intermediul grefei în cazul în care cauza a rămas în pronunțare cu referire la această procedură.

Ulterior momentului încuviințării cererii de soluționare a cauzei în procedură simplificată, manifestarea de voință a persoanei vizate se consolidează ca opțiune procesuală unilaterală, susceptibilă de a produce efecte juridice definitive, fără posibilitatea unei retractări ulterioare, întrucât declarația de recunoaștere are caracter irevocabil, conferindu-se stabilitate cadrului procedural conturat. Aceeași viziune a fost reținută și în practica judiciară. Așadar, s-a arătat că în situația în care s-ar recunoaște și inculpatului posibilitatea de a formula motive de apel, critici care să vizeze alte aspecte decât încadrarea juridică a faptei și individualizarea pedepsei, s-ar admite ideea că inculpatul apelant are posibilitatea de a renunța, de a-și retracta opțiunea de a fi judecat în baza recunoașterii învinuirii⁹.

Natura juridică a ascultării inculpatului în procedura prevăzută de art. 375 Cod procedură penală reprezintă o condiție de procedură obligatorie cu scopul de a institui configurația acțiunii judiciare.

Absența unui text legal în structura acestei proceduri de revenire asupra poziției de recunoaștere este oferită de departajarea dintre procedura abreviată și celelalte situații procesuale sus-menționate ce rezidă în particularitatea manifestării de voință: în contextul

⁸ Cauza Brandstetter contra Austriei, hotărârea din 28 august 1991, disponibilă la <https://hudoc.echr.coe.int>.

⁹ ICCJ, Secția penală, decizia penală nr. 52 din 10 februarie 2016.

procedurii abreviate, demersul aparține inculpatului, care își asumă modalitatea faptică de reținere a ipotezei acuzatoriale și determină debutarea unui mecanism judiciar comprimat, soluțiile judiciare ale instanței fiind limitate, întinderea procesului este restrânsă, ulterior admiterii procedurii fiind permisă acordarea unui singur termen de judecată, iar câmpul probațional se caracterizează, în principiu, prin înscrisuri în circumstanțiere.

În schimb, în celelalte situații este vorba despre o manifestare procedurală a persoanei vătămate, constând în renunțarea la exercitarea dreptului de a nu solicita tragerea la răspundere penală (situația vizând retragerea plângerii prealabile).

O altă distincție, în materie de moment de intervenire, raportat la procedura abreviată față de celelalte este oferită de specificul fiecărei proceduri deoarece în situația celor ce privesc înlăturarea răspunderii penale, instanța doar ia act asupra acestei manifestări, neputând exista o pronunțare asupra fondului cauzei în acel moment, pe când în cazul procedurii abreviate discutăm despre o soluționare separată de fondul cauzei, fiind o etapă tranzitorie cu o pronunțare imediată.

Socotesc, așadar, că între aceste situații există o diferență esențială: una este recunoașterea faptelor de către inculpat, care antrenează aplicarea unei proceduri judiciare cu caracter probator distinctiv și o soluționare efectivă a acțiunii penale, și alta este manifestarea de voință a victimei, ce conduce la stingerea raportului procedural penal.

Totodată, se reamintește faptul că, în incipitul prezentului articol, s-a arătat că raportat la instituțiile ce privesc înlăturarea răspunderii penale, este configurat un procedeu ce presupune judecarea fondului în primă instanță, cu sau fără administrare de probatoriu, în funcție de circumstanțe, pentru a evita utilizarea unor mijloace procesuale care ar putea încălca principiul dublului grad de jurisdicție prin admiterea apelului și trimiterea cauzei spre rejudecare. Și pentru acest argument, o eventuală repoziționare a inculpatului în sensul că dorește să revină asupra declarației de recunoaștere nu este posibilă.

Mai precis, o modalitate de interpretare în sens contrar ar acredita ideea de instabilitate în evoluția procedurilor, deoarece s-ar reveni la faza incipientă și ar deveni aplicabilă o cercetare judecătorească ordinară, evoluția procesuală fiind astfel lăsată la discreția inculpatului, subminând ideea unui termen rezonabil de soluționare a cauzei.

Față de această ultimă remarcă, reafirm că nu sunt abordate situațiile cu privire la viciere de consimțământ sau lipsă de claritate cu referire la conținutul faptelor recunoscute.

În completare, principiul oficialității se manifestă ca o consecință a interesului general ca infracțiunile să fie supuse urmăririi penale și judecării de către organele statului, din oficiu, ceea ce îi conferă caracter de regulă. În doctrina românească anterioară s-a arătat că una dintre consecințele principiului oficialității este principiul autorității procesului penal, potrivit căruia un organ public, o autoritate, pune în mișcare și exercită acțiunea penală pentru realizarea pretențiunii punitive a Statului și se îngrijește de realizarea concretă, efectivă a represiunii; acest organ public sau această autoritate aproape în toate legiurile moderne este Ministerul Public și numai prin excepție se poate acorda această funcțiune altei autorități sau unei persoane private (de pildă, victimei infracțiunii)¹⁰. Existența anumitor excepții este justificată în funcție de anumite criterii stabilite de legiuitor – gravitatea redusă a faptelor săvârșite și prevalența interesului particular asupra celui general. Practic, prin intermediul principiului oficialității, orice cauză penală, odată ce a fost declanșată, trebuie să fie

¹⁰ T. Pop, *Drept procesual penal*, Volumul I. Partea introductivă, Tipografia Națională S.A., Cluj – Napoca, 1946, p. 300.

soluționată până la final, iar voința particulară a persoanelor implicate nu are vocația de a influența stoparea procesului penal. În corelație cu cele anterior stipulate se află și inadmisibilitatea de a reveni asupra declarației de recunoaștere a faptelor fiindcă ambele privesc finalizarea acțiunii penale și implică o acționare din oficiu. Astfel, principiul oficialității nu poate să fie subordonat unui regim de reversibilitate deoarece esența este aceea de a se comporta ca o realitate juridică ce funcționează în mod automat și obligatoriu.

În mod indirect, admisibilitatea unei retractări din partea inculpatului ulterior admiterii procedurii abreviate ar echivala cu o ineficiență a acestei proceduri, o golire efectivă de conținut, în condițiile în care premisa determinantă a legiferării acesteia este marcată tocmai de intenția normativă de a privilegia celeritatea și economia procesului penal.

b) Faza de urmărire penală și procedura intermediară privitoare la acordul de recunoaștere a vinovăției

În continuare, se va recurge la procedura specială a acordului de recunoaștere a vinovăției, cu sediul normativ regăsit la art. 478 Cod procedură penală și următoarele, pentru a fi operată o comparație între detaliile enunțate și fizionomia juridică a acestei instituții. Opinez că acest mecanism îndeplinește ambele condiții fiind evidențiată în cuprinsul unei ordonanțe, fiind un act de dezinvestire din partea Ministerului Public și este o procedură cu caracter intermediar prin care inculpatul stabilește un cadru procesual restrâns, contextul juridic fiind extrem de limitat. Și în aceste coordonate, elementul principal este oferit tot de manifestarea de voință din partea inculpatului cu repercusiuni în planul răspunderii penale completate cu acordul procurorului.

Cu referire la prezenta procedură, în concordanță cu Decizia nr. 5 din 20 martie 2017, Înalta Curte de Casație și Justiție¹¹ a admis recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 485 alin. (1) lit. b) teza I din Codul de procedură penală a stabilit că retragerea de către inculpat, în fața instanței de judecată, a consimțământului valabil exprimat în cursul urmăririi penale, în condițiile art. 482 lit. g) din Codul de procedură penală, nu constituie temei pentru respingerea acordului de recunoaștere a vinovăției. În acest sens, s-a evidențiat caracterul irevocabil al consimțământului valabil exprimat de inculpat la momentul încheierii acordului de recunoaștere care se desprinde și din rațiunea instituirii procedurii simplificate a recunoașterii învinuirii introdusă în procesul penal român odată cu Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor (art. 320¹ alin. (1) din Codul de procedură penală anterior), reluată în Codul de procedură penală nou [art. 374 alin. (4) din actul normativ arătat], din ansamblul acestei proceduri desprinzându-se concluzia irevocabilității recunoașterii, irevocabilitate care, de asemenea, nu este strict reglementată, ci opțiunea inculpatului are rolul procesual prealabil obligatoriu, prin ea stabilindu-se cadrul procesual pentru activitățile ce vor urma¹².

Discuția cu referire la prezenta procedură are menirea de a media accesul către faza de urmărire penală și maniera în care se ia act de manifestarea de voință cu finalitatea de a stopa ulterior conversii procesuale din partea persoanelor vătămate. Precum am indicat anterior, acordul de recunoaștere a vinovăției este consemnat într-o ordonanță, aceasta având un

¹¹ Publicată în M. Of., Partea I, nr. 375 din 19.05.2017.

¹² Decizia nr. 5/2017 a ÎCCJ, completul pentru soluționarea recursurilor în interesul legii.

caracter de dezinvestire pentru Ministerul Public. În acord cu prevederile art. 286 alin. (1) C. proc.pen., procurorul este investit cu abilitatea de a dispune în privința actelor și măsurilor procesuale, precum și de a soluționa cauza prin ordonanță, în absența unei reglementări legale derogatorii.

Faza de urmărire penală, raportat la arhitectura legislativă, plecând de la lipsa principiului contradictorialității și faptul că se desfășoară preponderent în scris, se caracterizează printr-o structură mult mai flexibilă în materie de cereri, excepții, neexistând o sistematizare vădită prin stabilire clară de termene. În contrast cu etapa de judecată, unde se asigură o succesiune previzibilă a termenelor de judecată, în faza de urmărire penală ritmul este guvernat de necesitățile anchetei.

Persoanele vizate dispun de oportunitatea de a formula cereri, memorii sau plângeri adresate organului de urmărire penală ori procurorului, iar organul judiciar are obligația de a primi aceste cereri și de a se pronunța asupra lor, chiar dacă nu există o contradictorialitate directă, precum în fața instanței.

Revenirea asupra retragerii plângerii prelabile sau asupra împăcării este regăsită, de obicei, într-un proces-verbal întocmit de către organele de urmărire penală ca urmare a unor precizări orale sau în eventuale solicitări depuse în scris.

Ajustând referirile de mai sus la dezideratul articolului, plecând de la premisele privitoare la depunerea plângerii prelabile sau împăcarea părților, apreciez că o revenire asupra manifestării inițiale poate să aibă loc până în momentul în care aceste exprimări sunt consemnate într-un act procesual de dezinvestire care oferă o soluție finală, corespunzătoare etapei aferente – ordonanță.

Față de această chestiune, consider că titularul acțiunii penale, procurorul, trebuie să fie persoana responsabilă cu privire la întocmirea ordonanței, chiar și în situația aplicării prevederilor art. 314 alin. (1) C. proc.pen., dacă există un referat cu propunere de clasare din partea organului de urmărire penală. Dacă persoana vătămată/inculpatul dorește să revină asupra retragerii plângerii prelabile, respectiv împăcării, acest lucru se poate realiza chiar și ulterior momentului în care există consemnarea acestei voințe în referatul din partea organelor de cercetare penală și până la redactarea efectivă a ordonanței de către procuror.

Păstrând aceleași exemple aplicate, cu privire la depunerea plângerii prelabile, apreciez că respectarea termenului de 3 luni nu mai are relevanță în scenariul în care persoana vătămată a menționat expres că nu dorește să formuleze plângerea prelabilă și s-a dispus clasarea pentru lipsa plângerii prelabile, fiind întocmită ordonanța.

Punctarea procedurală a redactării ordonanței face imposibilă revenirea asupra unor eventuale poziții din partea persoanelor implicate și are o pondere decisivă în viziunea privitoare la disciplinarea conduitelor și în timpul urmăririi penale. Cu titlu de exemplu, această temperare face inaplicabilă redeschiderea urmăririi penale în condițiile prevăzute de art. 335 alin. (2) C. proc.pen, dacă ulterior redactării ordonanței de clasare persoana vătămată adoptă o altă viziune procesuală.

Un element adiacent supus analizei este oferit de către o eventuală condiționare a conduitei procesuale de comunicarea ordonanței de clasare către persoanele interesate și dacă s-ar putea reveni asupra manifestării de voință în situația în care nu a luat cunoștință de conținutul ordonanței de clasare sau procedura de comunicare a fost viciată într-un anumit mod. O primă chestiune de reliefat este că această abordare vizează strict faza de urmărire penală și nu faza de judecată, deoarece evaluez că în faza de judecată aspectele privitoare la momentul soluționării actului de dezinvestire se bucură de o determinare stabilă normativă

regăsindu-se prevederile art. 405 C. proc.pen., fiind evidențiate intervalele de timp permise pentru pronunțarea hotărârii. Astfel, având în vedere că faza urmăririi penale se caracterizează printr-un caracter nepublic, activitatea procesuală nefiind accesibilă persoanelor interesate într-un cadru normativ deschis, se ridică problema dacă incidența unei condiționări privind comunicarea soluției de clasare către persoanele interesate este pe deplin justificată.

Pornind de la premisa că atât inculpatul, cât și persoana vătămată pot genera, prin conduita lor, situații juridice finalizate prin soluția de clasare, se poate susține că aceștia nu se află într-o poziție de natură pasivă în interiorul procesului penal. Din contră, faptul că soluția a fost provocată de inițiativa acestora justifică existența unui interes activ de a solicita informații organului de urmărire penală cu privire la stadiul procedurii. Atunci când partea are la dispoziție principiul disponibilității în procesul penal și optează pentru o dezinvestire a Ministerului Public sub aspectul laturii penale, valorificând drepturile în materie de procedură ce îi revin, ea își asumă, în mod inerent, consecințele și succesiunea ulterioară a evenimentelor procesuale generate de această manifestare de voință, iar dacă urmărește o readucere în competență a laturii penale se impune o abordare prin asumarea unei atitudini proactive, care să asigure atât exercitarea efectivă a drepturilor procesuale, cât și menținerea unui echilibru între nevoia de celeritate a anchetei și garanțiile recunoscute părților.

CONCLUZII

Consider că argumentele expuse conduc la necesitatea unei interpretări unitare în sensul ca aceste forme de retractări privitoare la manifestările de voință să fie permise în consens cu prevederile art. 387 C. proc. pen. și să nu fie condiționate de momentul în care organul judiciar a luat act de această manifestare sau consemnarea într-un act procedural (încheiere de ședință / proces-verbal).

Studiul de față a urmărit să genereze anumite puncte de orientare de natură teoretică și practică prin care să încadreze aceste tipuri de manifestări privitoare la răspunderea penală în cadrul unor limite temporale previzibile, consacrate în norme juridice, fiind o condiție legitimă pentru coerență și predictibilitate, urmărind să fie evitate blocaje procedurale. Retractabilitatea trebuie înțeleasă ca o facultate legitimă, dar temporar limitată pentru a asigura o stabilitate.

În lipsa unei reglementări exprese a „reversibilității”, limita retractării se ancorează în momentele-cheie ale procesului penal: deschiderea dezbaterilor în judecată (art. 387 din Codul de procedură penală), sentință judecătorească și redactarea ordonanței în timpul urmăririi penale.

Invocarea instituțiilor procedurii abreviate și acordului de recunoaștere a vinovăției a avut rolul de a sublinia justificările pentru care, în anumite situații, retractarea manifestărilor de voință este tolerată, iar în altele nu.

Ținând seama de considerentele construite, se poate afirma că reversibilitatea este acceptată atunci când nu afectează siguranța raportului procesual și nu se opune scopului de celeritate și eficiență al procesului penal, în timp ce, în alte ipoteze, irevocabilitatea manifestării de voință se impune tocmai pentru a sprijini finalitatea și coerența procedurii.